Vysoká škola ekonomická v Praze

Fakulta mezinárodních vztahů

Studijní obor: Podnikání a právo

Zásada předběžné opatrnosti v judikatuře Soudního dvora EU

Autor: Tereza Pivná

Vedoucí: JUDr. Nicole Grmelová, Ph.D.

KVĚTEN 2018

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité prameny a literaturu, ze které jsem čerpala.

V Praze dne 28. května 2018 . . . . . .

Tereza Pivná

Poděkování

Ráda bych poděkovala paní JUDr. Nicole Grmelové, Ph.D. za její laskavost a cenné rady k mé bakalářské práci.

Tereza Pivná

Obsah

Úvod 1

1 Pojem zásada předběžné opatrnosti 3
1.1 Historie termínu 3
1.2 Definice a základní znaky 5
1.3 Princip x Přístup 6
1.4 Prevence x předběžná opatrnost 6
1.5 Princip předběžné opatrnosti dnes a jeho kritika 7

2 Právo EU 9
2.1 Primát komunitárního práva 9
2.2 Primární právo 10
2.3 Sekundární právo 12
2.4 Postoj k Principu předběžné opatrnosti na Unijní úrovni 13

3 Řízení před SDEU a vybraná judikatura 15
3.1 Soudní dvůr Evropské Unie 15
3.2 Druhy řízení 15
3.3 Řízení o předběžné otázce 16
3.3.1 Tribunale di Udine vs. Komise 17
3.4 Žaloba na neplatnost 20
3.4.1 Španělské království vs. Rada Evropské unie 20
3.4.2 Francouzská republika vs. Komise 23
3.5 Kasační opravný prostředek 31
3.5.1 Francie vs. Komise 31
3.6 Námitka protiprávnosti 33
3.6.1 Petropars vs. Rada 33

4 Analýza aplikace zásady předběžné opatrnosti na Unijní úrovni 36

Závěr 38

Seznam literatury 41

Seznam obrázků a tabulek 46

Seznam zkratek

AFSSA	Agence Francaise de sécurité sanitaire des aliments
BSE	Bovinní spongiformní encefalopatie
EFASA	European Food Safety Authority
EHS	Evropské hospodářské společenství
EU	Evropská unie
GMO	Geneticky modifikované organizmy
ICES	International Council for the Exploration of the Sea
JEA	Jednotný evropský akt
NEAFC	North-East Atlantic Fisheries Commission
SDEU	Soudní dvůr Evropské unie
SEU	Smlouva o Evropské unie
SFEU	Smlouva o fungování EU
STEG	Strain Typing Expert Group
TAC	Total allowable catch
TSE	Transmisivní sponginoformní encefalopatie

Úvod

Pojem zásady/principu předběžné opatrnosti byl původně zamýšlen jako koncept pro ochranu životního prostředí – proto i jeho legislativní ukotvení v právu Evropské Unie můžeme nalézt právě pod hlavou jeho ochrany. Jeho praktické využití má ale v poslední době čím dál tím větší záběr. Mimo protekce životního prostředí má i za úkol například ochranu spotřebitele, zdraví lidí, zvířat a další. Tento koncept, užíván původně spíše v západních kulturách, má v celku jednoduchý princip, který i běžní lidé používají v každodenním životě. Dal by se přirovnat k lidovému pořekadlu „dvakrát měř, jednou řež" - zastavením činnosti, u které si nejsme stoprocentně jisti, zdali její dopad bude negativní, můžeme předejít často i katastrofálním následkům. Většina dostupných zdrojů se zabývá užitím tohoto konceptu v již zmíněné oblasti ochrany životního prostředí. V této práci se snažím nahlédnout i do oblastí jiných a pokouším se tak rozšířit povědomí o tomto pojmu v kontextu jiném než v kontextu udržitelného rozvoje.

V této práci si kladu za cíl čtenáře seznámit s konceptem zásady předběžné opatrnosti v pojetí práva Evropské Unie, konkrétně pak její pojetí Soudním dvorem EU. Práce je rozdělená do 4 kapitol. V první kapitole představím princip předběžné opatrnosti z hlediska jeho definice a významu. V druhé kapitole kapitole představím právo EU jako takové a jak se v něm princip promítá. Třetí kapitola se skládá jak teoretické části, která obsahuje informace o SDEU a řízení před ním, tak praktické, ve které rozeberu tématicky vybrané rozsudky SDEU.V práci podrobně popíšu řízení, ze kterých vybraná judikatura vyvstala a posléze na daném případu ukážu, jak soudní dvůr princip předběžné opatrnosti aplikoval či jaký výklad principu prezentoval. Vybrané typy řízení jsou: řízení o předběžné otázce, kasační opravný prostředek, řízení pro neplatnost a námitka protiprávnosti. Zkoumané oblasti jsou následující: neplatná regulace rybolovu, geneticky modifikované potraviny a krmiva, ochrana veřejného zdraví, bezpečnost a svobodná hospodářská činnost v oblasti jaderných zbraní. V rámci analýzy jednotlivých rozsudků, zjistím možnosti a způsoby uplatnění, dále také samotný výklad a význam principu předběžné opatrnosti. Následující syntézou a komparací jednotlivých případů užití a výkladu zjistím, jestli má SDEU tendenci držet se stejných schémat pro využití principu.

Zároveň se touto cestou pokusím zviditelnit samotnou existenci tohoto principu, jelikož v kontextu českých překladů je často zaměňován či nahrazován principem prevence.

1 Pojem zásada předběžné opatrnosti

V této kapitole se budu zabývat samotným vznikem principu a jeho definicí. Zároveň nastíním nějaké aplikační problémy a kritiku, se kterou se tento princip potýká.

1.1 Historie termínu

Pojem princip předběžné opatrnosti je poměrně novým principem práva. Rozšíření tohoto principu do právních odvětví přísluší až minulému století, a to především v rámci práva na ochranu životního prostředí.

Pojem zásady předběžné opatrnosti se dříve běžně užíval v medicíně. Asi první doložená zmínka praktického užití principu je z Londýna roku 1854[1]. Lékař John Snow se zabýval studiem cholery, se která v té době byla velkým problémem pro obyvatele Londýna. Na základě svého výzkumu doktor Snow doporučil uzavřít jednu z Londýnských studen. Ačkoliv tehdejší názor byl, že cholera se šíří pouze vzduchem, tuto studnu uzavřeli. Tento akt měl za důsledek zpomalení šíření cholery a můžeme ho tak považovat, za první praktické užití principu.

Jako prostředek ochrany životního prostředí se poprvé objevil v sedmdesátých letech minulého století, kdy se němečtí vědci snažili vypořádat s žalostnou situací ovzduší. Výsledek tohoto snažení byl tzv. Bundes-Immissions-schutzgesetz[2].V tomto právním předpise se zákonodárci snažili obsáhnout veškeré možné preventivní kroky a zásady k ochraně ovzduší. Dokument obsahoval myšlenky jako: výzkum a monitorování situace pro brzké odhalení možných problémů, obecné snížení zátěže životního prostředí, podpora čisté produkce a inovace, užívání principu proporcionality. Samotný název principu pochází z německého *Vorsorgeprinzip,* kde slovo Vorsorge znamená opatření do budoucna/opatrnost.

[1] HARREMOËS, Poul. Late lessons from early warnings: the precautionary principle, 1896-2000. Copenhagen, Denmark: European Environment Agency, c2001. ISBN 92-9167-323-4.

2 David P. Currie, "Air Pollution Control in West Germany," 49 University of Chicago Law Review 355(1984).

Od sedmdesátých let se politický význam principu zvedl a další oblasti životního prostředí jej začaly aplikovat v praxi. Jednou z prvních oblastí bylo mořské právo – enviromentální přístup k mořským plochám. Ač se princip předběžné opatrnosti vyskytoval a vyskytuje v množství mezinárodních smluv, nelze tvrdit, že jeho implementace do nich je samozřejmostí. Příklady implementace principu v konkrétních mezinárodních smlouvách můžeme vidět v následující tabulce:

Tabulka 1: Princip předběžné opatrnosti v mezinárodních smlouvách (zdroj: autor)

Montrealský protokol o látkách, které poškozují ozonovou vrstvu (1987)[3] ……chránit ozonovou vrstvu pomocí přijetí ***preventivních opatření*** za účelem spravedlivého omezení celkového množství globálních emisí látek……
Agenda 21 (1992) - Zásada 15[4] K ochraně životního prostředí je třeba, aby státy podle svých možností co nejvíce používaly ***přístupu předběžné opatrnosti***.
Cartagenský protokol [5] Cílem tohoto protokolu je v souladu s přístupem založeným na **předběžné opatrnosti** …přispět k zajištění přiměřené úrovně ochrany v oblasti bezpečného přenosu a využívání živých modifikovaných organismů …
Protokol o registrech úniků a přenosů znečišťujících látek[6] …přejíce si také zajistit, aby při rozvoji těchto systémů byly zohledněny zásady přispívající k udržitelnému rozvoji, jako je **přístup založený na předběžné opatrnosti**….

3 Sdělení č. 109/2003 Sb.m.s., o Montrealském protokolu o látkách, které poškozují ozonovou vrstvu, Ministerstva zahraničních věcí.

4 Agenda 21: A Programme for Action for Sustainable Development.

5 Sdělení č. 89/2005 Sb.m.s., o sjednání Cartagenského protokolu o biologické bezpečnosti k Úmluvě o biologické rozmanitosti, Ministerstva.

6 Protokol o registrech úniků a přenosů znečišťujících látek - Prohlášení, 22006A0204(01)).

Definice a základní znaky

Ač je princip v praxi užíván, nemůžeme říct, že pracujeme s jednotnou definicí. Klíčový element všeobecné shody spočívá v přijetí opatření, nacházíme-li se ve vědecké nejistotě.

Pro účely této práce jsem vybrala, jak byl princip předběžné opatrnosti definován na konferenci SEHN ve městě Wingspread (1998). Prohlášení z konference definuje princip, jako přístup, který se *má aplikovat v momentě, kdy nějaká činnost zvyšuje riziko potenciální hrozby pro lidské zdraví či životní prostředí, i v případě, kdy kauzální nexus mezi těmito jevy není vědecky prokázán. Proces aplikace principu by měl být transparentní, informovaný, demokratický a musí zahrnovat postižené, respektive ovlivněné, strany. Dále jeho užití musí brát v úvahu všechny alternativy v jejich plném rozsahu, mimo jiné i nepodnikání žádných protiopatření.*[7] Dále se prohlášení vůbec poprvé zabývalo otázkou tíže důkazního břemena v takovýchto případech, kdy by v tomto kontextu dle SEHNu *měl důkazní břemeno nést navrhovatel aktivity spíše než veřejnost.* Jednalo se tak o poměrně zásadní myšlenku, kdy veřejnost, která se staví proti užití takovýchto opatření týkajících se potenciálně nebezpečné aktivity, důkazní břemeno netíží. Tato konference měla na povědomí o principu předběžné opatrnosti zásadní vliv viz graf[8]

Obrázek 1: Počet zmínění principu předběžné opatrnosti v periodikách

7 The Wingspread consensus Statement on the precautionary Principle. Dostupné online na http://sehn.org/wingspread-conference-on-the-precautionary-principle/ [cit. 2018-04-16].

8 Precautionary Principle Asks "How Much Harm Is Avoidable?" Rather Than "How Much Harm Is Acceptable?". Dostupné online na http://www.truth-out.org/news/item/43517-the-precautionary-principle-asks-how-much-harm-is-avoidable-rather-than-how-much-harm-is-acceptable [cit. 2018-04-16].

1.2 Princip x Přístup

Napříč literaturou se můžeme setkat s několika variacemi pojmu předběžné opatrnosti. Hovořit by se dalo o přístupu či principu/zásadě. Akademici různých národností se nemohou shodnout na přesné terminologii. To je zvláště patrné v jednotlivých překladech Deklarace Konference OSN o životním prostředí (Rio Declaration, 1992). Ve španělské verzi se setkáváme se slovem *princípio* (princip) a v anglické se slovem *approach* (přístup). V publikaci OSN[9] můžeme v obecné rovině vnímat pravděpodobně tento rozdíl – princip předběžné opatrnosti je jakýsi filozofický koncept, v jehož souladu se snažíme řídit. Přístup je již praktická část, která obsahuje již samotné kroky, které podnikáme. V českých překladech můžeme nalézt i pojem *princip/zásada obezřetnosti.*

1.3 Prevence x předběžná opatrnost

Je důležité odlišovat dva pojmy které v kontextu českých překladů nejeden autor zaměňuje – prevenci a předběžnou opatrnost. Ač mají tyto dva principy k sobě velice blízko, jedná se o principy odlišné. Oba dva principy mají za úkol odvrátit nějaké hrozící riziko, či ho v určité míře zmírnit. Rozdíl těchto rizik leží v míře jistoty, kterou máme v případě rizika vzniku potenciální újmy. V případě, že existence rizika je potvrzena, za účelem zabránění vzniku potenciální újmy či jejímu zmírnění, uplatníme princip prevence[10]. V případě, že existence rizika není potvrzena ani vyvrácena, uplatníme princip předběžné opatrnosti.

V rámci předběžné opatrnosti tedy pracujeme s konceptem vědecké nejistoty, kdy po zhodnocení dostupných informací a pomocí dostupných technologií, není možné předvídat následky. V rámci prevence jsme si možnými riziky jisti a konáme taková opatření, abychom zabránili konkrétní hrozbě.

[9] WORLD COMMISSION ON THE ETHICS OF SCIENTIFIC KNOWLEDGE AND TECHNOLOGY (COMEST). The Precautionary Principle. United Nations Educational, 2005, s. 13-14.

[10] DAMOHORSKÝ, Milan. *Právo životního prostředí*. Praha: C.H. Beck, 2003.

1.4 Princip předběžné opatrnosti dnes a jeho kritika

Hlavním problémem a terčem kritiky je skutečnost, že princip předběžné opatrnosti je pouhým principem. Principy v právním světě fungují spíše jako neurčité právní pojmy, jejichž interpretace a aplikace je úlohou orgánu, který má principu užít. Dostáváme se do určité míry právní nejistoty. Jedná se o pouhý koncept, který není pevně definován.[11]

Hovoříme-li o možném riziku, v jehož případě máme předběžné opatrnosti užít, jak velké riziko musí být? Lze vůbec dojít k nějakému pokroku, když je nutné stále se ohlížet na "možná rizika"? Dále není úplně zřejmé, kdo by byl zatížen důkazním břemenem u prokázání těchto rizik. Jednalo by se o žalobce nebo žalovaného? Pohybujeme se stále v obecných rovinách a princip jako takový nám nedává žádná pravidla, dle kterých bychom se mohli řídit. Ač se může zdát, že díky tomu by mohla být interpretace tohoto principu jednodušší, opak je pravdou. Oblasti, ve kterých se zásada předběžné opatrnosti užívá v dnešní době pravděpodobně nejvíce jsou otázky geneticky modifikovaných potravin a farmaceutických přípravků.

Jedna z kritik praví, že právě v oblasti farmacie užitím principu můžeme na straně jedné předcházet nepříznivým vlivům na lidské zdraví, ale na straně druhé, eliminujeme možné benefity, které přípravek může mít. Během doby zákazu, respektive přísnější regulace, přípravku mohou přijít o život lidé, kterým by přípravek pomohl. V oblasti geneticky modifikovaných potravin je situace obdobná. Na jedné straně je stojí možnost, že produkce těchto potravin bude levnější a potraviny též budou zdravější, což bude mít příznivý dopad v rozvojových státech, tudíž zde existuje riziko, že když geneticky modifikované potraviny produkovat nebudeme, rozvojové státy budou strádat. Na straně druhé stojí rizika, která jsou spojena s vědeckým vývojem těchto potravin, u kterých jsi nejsme stoprocentně jisti, zdali budou či nebudou převažovat benefity. V těchto případech můžeme narážíme na určitou nekonzistentnost principu. V obou případech je zřejmé, že princip by mohl být užit na obou stranách argumentů. V tomto tkví další úskalí principu – není konzistentní. Princip nám na jednu stranu dává naději určitého návodu pro řešení problémů, ale ve výsledku žádný návod nedává. Princip nařizuje to, co popírá a zakazuje to, co podporuje.

[11] SUNSTEIN, Cass R. The Paralyzing Principle: Does the Precautionary Principle Point us in any Helpful Direction?.

Dalším možným výsledkem užití principu je, že situace bude horší, jak kdy před tím, díky náhražkám. Jako příklad bychom si mohli vzít jadernou energii. Pokud v rámci obav z možného zneužívání státy zakáží jadernou energii, je na místě se domnívat, že se zvýší naše závislost na fosilních palivech. Při nadměrnému zvýšení užívání fosilních paliv se zvýší míra globálnímu oteplování, k jejíž zvyšování užívání těchto paliv přispívá. Tím se vlastně princip mine s původním zamýšleným užitím a cílem – ochrana životního prostředí.

2 Právo EU

V této kapitole uvedu, jaké je samotné postavení komunitárního práva vůči vnitrostátní právním řádům. Dále představím základní dělení pramenů práva EU a jaké místo v něm má zásada předběžní opatrnosti.

2.1 Primát komunitárního práva

Teorie primátu práva společenství nebyla vždy úplně zřejmá. Teprve judikatura vymezila základní zásady vztahu těchto dvou právních řádů. Úplně prvním rozhodnutím, týkajícího se této problematiky, bylo v rámci případu Van Gend en Loos v Nederlandse Administratie der Belastingen. Nizozemí v rozporu s článkem 12 smlouvy o EHS zvýšilo celní tarify na některé chemikálie a společnost Van Gend en Loos se domáhala svého práva nižšího celního tarifu na základě tohoto článku. V tomto případě byla poprvé zakotvena zásada přímého vlivu komunitárního práva – vůbec poprvé soud přiznal možnost jednotlivců odvolávat se na právo Společenství – ve Svém výroku uvedl, že právní řád Společenství vytváří novou složku mezinárodního práva, v jejíž prospěch členské státy omezily svou suverenitu v určitých oblastech. Dovozuje, že v rámci mezinárodního práva mohou být subjekty jak členské státy, tak jednotlivci a implikuje, že těmto jednotlivcům ze svého postavení může ukládat povinnosti, respektive vytvářet práva jednotlivcům.[12] Dále pak poukazuje na fakt, že právo Společenství představuje "nový právní řád". Další novinkou byly samotné počátky principu přednosti, který byl přiblížen v níže zmíněném rozhodnutí.

Základní teze v rámci svrchovanosti komunitárního práva vycházejí primárně z vymezení judikátem Costa v. E.N.E.L. Akcionář Flaminio Costa odmítl zaplatit účet za elektřinu jako formu protestu proti znárodnění italského energetického průmyslu. Společnost E.N.E.L. ho zažalovala. Ústavní soud ve věci rozhodl dle zásady lex posterior derogat lex priori jelikož zákon o znárodnění byl vydán až po přijetí Římských smluv. ESD byl ovšem jiného názoru, jelikož Itálie dobrovolně omezila svou suverenitu přijetím těchto smluv. V tomto judikátu byly rozvedeny a definovány 3 základní vlastnosti právního systému společenství:

[12] Judgement of the Court of 5 February 1963. NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos v Netherlands Inland Revenue Administration. Reference for a preliminary ruling: Tariefcommissie - Netherlands. Case 26-62.

- Svrchovanost společenství je založená na omezení svrchovanosti práv členských států. Členské státy omezily zřizovacími smlouvami dobrovolně a trvale svá svrchovaná práva.
- Právo společenství je autonomní, nezávislé na mezinárodním a vnitrostátním právu, čímž se stává nenapadnutelné ze vnějšku.
- Právo Společenství je právem regionálně kodifikovaným a bez primátu nad jednotlivými právními řády by ztratilo smysl. Závazky přijaté zřizovacími smlouvami musí být bezpodmínečné a oprávnění nerespektovat konkrétní pravidla se uděluje jen výjimečných případech.[13]

Judikát byl počátkem dnes již zakotveného principu přednosti práva komunitárního.

2.2 Primární právo

Primární právo je v rámci pramenů práva EU vnímáno jako "ústavní právo" - nejsilnější právní úprava ve Společenství. Toto právo tvoří systém vícestranných mezinárodních smluv. Ostatní prameny práva EU jsou primárnímu právu podřízeny a musím být v souladu s ním. Do pramenů primárního práva řadíme[14]:

[13] TÝČ, Vladimír. Zásady pro aplikaci práva ES v členských státech. EMP, Utrecht, Praha: Stichting EMP, Nadace EMP, 1999. ISSN 1210-3977.

[14] SIMON, Denys. *Komunitární právní řád*. Praha: ASPI, 2005. ISBN 80-7357-114-5.

Tabulka 2: Prameny primárního práva

Zakládající smlouvy	-SEU -SFEU -SESAE
Novelizace zakládajících smluv a veškeré přílohy těchto smluv	-JEA (1986) -Maastrichtská smlouva(1992) -Amsterodamská smlouva (1997) -Niceská smlouva (2001) -Lisabonská smlouva (2007)
Smlouvy o přistoupení jednotlivých členských států	----------
Smlouvy a akty, kterými se mění institucionální systém	Např. Akt o všeobecných přímých volbách do Evropského Parlamentu
Smlouvy a akty, kterými se mění rozpočtová pravidla	----------
Listina základních práv EU	----------

(Zdroj:Autor)

V rámci této platformy můžeme vidět princip zakotven ve Smlouvě o fungování Evropské unie a to konkrétně v článcích 163, 169 a 191. Článek 163 klade povinnost udržovat vysoký stupeň ochrany lidského zdraví při vymezování a provádění veškerých politik EU. Zároveň podněcuje ke spolupráci jak členské státy, tak orgány Unie k aktivní výměně informací v této oblasti a zároveň k přijímání takových opatření, které budou takto vysokou ochranu zajišťovat. Článek 169 se týká ochrany spotřebitele a unijní zárukou jejího dodržování. Dalším a posledním článkem je článek 191, který vymezuje hlavní sledované cíle Unie v oblasti životního prostředí. Těmito cíli jsou: zlepšování kvality životního prostředí a jeho ochrana, uvážlivé využívání přírodních zdrojů, ochrana lidského zdraví, aktivní podpora opatření na mezinárodní úrovni zaměřených k řešení problémů životního prostředí jak na celosvětové, tak regionální úrovni a mimo jiné i boj proti změně klimatu. Obecně vymezuje politiku Unie v této sféře, kde na první místo staví vysokou úroveň ochrany s přihlédnutím ke konkrétní situaci. Celá politika je založena právě na zásadách obezřetnosti a prevence, odvrácení škody přímo u zdroje a pravidle "znečišťovatel pla-

tí“.[15]Abychom v tomto článku našli přesná slova *předběžná opatrnost*, musíme nahlédnout do jiných jazykových verzí. České překlady právních dokumentů EU ne vždy vnímají princip předběžné opatrnosti jako samostatný institut a často ho spojují s prevencí. Je však důležité tyto dva pojmy odlišovat, jak již bylo zmíněno v první kapitole této práce.

2.3 Sekundární právo

Do pramenů sekundárního práva řadíme ty akty, které vzešly z činnosti orgánů založených na základě primárního práva. Mezi základní typy aktů sekundárního práva, které jsou právně závazné, řadíme směrnici, nařízení a rozhodnutí.

Směrnice je akt přijímaný v rámci oblastí, kde Společenství nemá výlučné pravomoci. Směrnice je závazná pouze do jejího sledovaného cíle, nikoliv do postupu. Postup k dosažení sledovaného cíle si členské státy mohou zvolit samy. Transpozice směrnice je většinou určena v rozmezí dvou až čtyř let. Nařízení je přímo aplikovatelný akt – jeho přijetí zakládá práva a povinnosti členským státům. Je závazné v celém svém rozsahu. Rozhodnutí je též akt závazný v celém svém rozsahu. Pravděpodobně nejtypičtějším příkladem rozhodnutí je rozhodnutí SDEU. Dle čl.288 SFEU je rozhodnutí závazné buď jen pro konkrétně určené subjekty v něm zmíněné, nebo na základě Lisabonské smlouvy, může mít obecnou povahu.[16]

Pramenů sekundárního práva je nepřeberné množství tudíž tu je nelze jmenovitě zmínit všechny. Je ale možné prostřednictvím příkladů nastínit, jak se princip předběžné opatrnosti do těchto pramenů promítne. Příkladem užití principu předběžné opatrnosti v nařízení:“ Z důvodu *předběžné opatrnosti* musí být kopolymery přidávané do vína odstraněny filtrací nejpozději do dvou dnů po jejich přidání.*“*[17] V některých případech předběžná opatrnost není explicitně zmíněna jako užitý princip, ale v textu můžeme najít náznaky použití definice tohoto principu. Příkladem může být směrnice Rady a Parlamentu, sbližující vnitrostátní právní předpisy členských státu v oblasti snižování emisí hluku. Několik slovních spojení nám implicitně popisuje možné prostředky užití této zásady. Slovní spojení v této

[15] Smlouva o fungování Evropské unie.

[16] TOMÁŠEK, Michal, Vladimír TÝČ, Jiří MALENOVSKÝ, et al. *Právo Evropské unie*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-184-7.

[17] Nařízení Komise (ES) č. 606/2009 ze dne 10. července 2009, Dodatek 11.

směrnici, kdy by členské státy *měly přijmout veškerá vhodná opatření*, zahájit *těsnější spolupráci*, zahájit trvalou *výměnu informací*, dále musí technická ustanovení ohledně metod měření doplnit a dle potřeby *přizpůsobit jak technickému pokroku*, tak pokroku ve sféře evropské normalizace. Komise musí předložit Evropskému parlamentu podrobnou zprávu o tom, jestli a v *jakém rozsahu umožnuje pokrok snížit nejvyšší přípustné hodnoty*.[18]

2.4 Postoj k Principu předběžné opatrnosti na Unijní úrovni

V dokumentech EU můžeme princip předběžné opatrnosti najít v mnoha formách. Může se jednat o směrnici, rozsudek, sdělení či jiný dokument.
V obecné rovině lze na tuto zásadu pohlížet následovně: jedná se o všeobecnou zásadu práva unie, kterou mají povinnost se řídit jednotlivé orgány EU a k níž májí přihlížet při přijímání opatřeních, které si dávají za cíl předejít možným ohrožením veřejného zdraví, ochrany spotřebitele a životního prostředí. Ochrana těchto zájmů má být vždy stavěna nad jakýkoliv zájem ekonomický.[19]

Nejvíce relevantním pramenem pro pochopení vnímání principu na Unijní úrovni je Sdělení Komise *O zásadě předběžné opatrnosti*. V rámci sdělení Komise můžeme přesně vidět postoj EU vůči užívání této zásady. Dle Komise je možné tohoto principu se dovolávat, jestliže určitý jev, produkt či postup může mít potenciálně nebezpečné účinky, zjištěné odborným a objektivním hodnocením a zároveň pokud takové hodnocení neumožňuje riziko stanovit s dostatečnou jistotou. Zásada se tímto pak zařazuje do obecné analýzy rizik. Tato zásada může být užita, pokud jsou splněny následující předběžné podmínky: Stanovení potenciálně nepříznivých účinků; vyhodnocení dostupných vědeckých údajů a rozsah vědecké nejistoty. Dále se její užití musí řídit třemi specifickými zásadami: co neúplnější odborné hodnocení a co nejpřesnější stanovení míry vědecké nejistoty; hodnocení rizik a potenciálních důsledků nečinnosti; účast všech zainteresovaných stran na zkoumání předběžné opatrnosti, jakmile jsou k dispozici hodnocení a/nebo hodnocení rizik. K těmto spe-

[18] Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/14/ES ze dne 8. května 2000 o sbližování právních předpisů členských států týkajících se emisí hluku zařízení, která jsou určena k použití ve venkovním prostoru, do okolního prostředí.

[19] SIMAN, Michael, Miroslav SLAŠŤAN a Denisa IVANOVÁ-ŽILÁKOVÁ. *Primárne právo Európskej únie*. 2. vyd. Bratislava: [Iura Edition], 2006. ISBN 80-969554-0-3.

cifickým zásadám je nutné užít i obecných zásad řízení rizik: úměrnost učiněných opatření vzhledem k požadované úrovni ochrany; nediskriminace při uplatňování opatření; konzistentnost opatření s opatřením již učiněnými v podobných situacích či využívajícími podobných přístupů; posouzení přínosů a nákladů v případě, že budou opatření učiněna, a v případě, že učiněna nebudou; přezkoumání vzhledem k vědeckému vývoji.[20]

20 Sdělení Komise o zásadě předběžné opatrnosti (KOM(2000) 1 v konečném znění ze dne 2. února 2000).

3 Řízení před SDEU a vybraná judikatura

V této kapitole představím SDEU a podrobněji rozepíšu druhy soudních řízení, ze kterých vyvstala vybraná judikatura.

3.1 Soudní dvůr Evropské Unie

Soudní dvůr, sídlící v Lucemburku, vznikl v roce 1952 s cílem zajistit, aby bylo právo aplikováno a interpretováno v souladu se Smlouvami společenství. Jeho právní základ můžeme nalézt v SFEU, SEU a jednacích řádech Soudního Dvora a Tribunálu.

SDEU tvoří dvě části – Soudní Dvůr a Tribunál. Soudní dvůr má aktuálně 46 soudců (za každý členský stát dva) a 11 generálních advokátů. Tribunál čítá v současné době 28 soudců (za každý členský stát jeden). Hlavními úlohami SDEU jsou:

I. Přezkum legality aktů vydaných institucemi EU
II. Zajištění dodržování smluv a plnění obligací státy
III. Interpretace práva společenství

3.2 Druhy řízení

Druhů řízení před soudním dvorem EU máme hned několik. Dělíme je na sporné a nesporné. Sporné řízení se v právu společenství zahajuje podáním přímé žaloby. Ve sporném řízení je Evropský Soudním dvůr soudcem, který zjišťuje, na jaké straně sporu stojí právo. Nesporné řízení se zahajuje podáním nepřímé žaloby. V tomto případě dvůr právo nehledá, nýbrž funguje spíše jako rádce.[21]

Do sporných řízení řadíme následující:

- Řízení o žalobě pro porušení smluv
- Řízení o žalobě na neplatnost
- Řízení o žalobě pro nečinnost

[21] TOMÁŠEK, Michal, Vladimír TÝČ, Jiří MALENOVSKÝ, et al. *Právo Evropské unie*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-184-7.

- Řízení o žalobě na náhradu škody
- Kasační opravný prostředek
- Řízení o legalitě sankcí

Do nesporných:

- Řízení o předběžné otázce
- Řízení o posudku

3.3 Řízení o předběžné otázce

Řízení o předběžné otázce můžeme najít zakotveno ve *Smlouvě o fungování EU*, konkrétně v článku 267. Tento článek ustanovuje, že Soudní dvůr Evropské unie je kompetentní rozhodovat o takových předběžných otázkách, které se budou týkat výkladu Smluv nebo platnosti a výkladu aktů přijatých orgánu, institucemi nebo jinými subjekty Unie. Vnitrostátní soud má možnost obrátit se s předběžnou otázkou na SDEU, pokud je přesvědčen o nezbytnosti jejího zodpovězení k dosažení rozhodnutí. Pokud by mělo jít otázku v rámci řízení před soudem členského státu, proti jehož rozhodnutí nelze podat opravný prostředek, takový soud má povinnost tuto otázku položit.

Toto řízení je tzv. řízení nesporné. Podstatu nespornosti právě tohoto řízení bychom mohli definovat jedním z výroků SDEU kde soud explicitně zmiňuje, že se položená otázka musí týkat shody vnitrostátní právní úpravy s právním předpisem Společenství Ze samotné formulace otázky, musí být jasně zřejmé, že se týká pouze shody těchto dvou právních řádů. Dle článku 177 tak není v kompetenci Soudního dvora užít jiných unijních předpisů či hodnotit vnitrostátní úpravy. Prostřednictvím této justiční kooperace, na základě poskytnutého materiálu, může SDEU svým výkladem vnitrostátnímu soudu pomoci při posouzení účinku ustanovení.[22] V tomto případě si tedy můžeme dovodit, že úloha SDEU není být ve věci soudcem nýbrž nestranným rádcem.

[22] Rozsudek Soudního dvora ze dne 11. července 1985. (Věc 137/84).

Aplikaci práva EU mají na starost členské státy, ale výkladový monopol stále náleží SDEU. Předměty tohoto řízení mohou být dva: výklad práva EU; výklad a platnost aktů přijatých orgány, institucemi nebo jinými subjekty Unie. Aktivní legitimaci k podání předběžné otázky má národní soud či tribunál který se vyznačuje následujícími kritérii (tzv. Vaasenská kritéria), která SDEU ve své judikatuře neustále zmiňuje. Tato kritéria stanovují, že aby mohlo být nahlíženo vnitrostátní orgán členského státu jako na soud ve smyslu článku 234, má vykazovat určité znaky. Mezi tyto znaky náleží znak trvalosti, závaznosti jeho rozhodnutí, zda má nějaký právní základ, jeho nezávislost na ostatních orgánech členských států, užití právních předpisů a zda působí v kontradiktorních řízeních. Nemusí se jednat pouze o soudy, může jít i o jiný orgán, jehož rozhodnutí o probíhajícím sporu bude ukončeno rozhodnutím, které bude mít charakter soudního rozhodnutí.[23]

3.3.1 Tribunale di Udine vs Komise

Prvním případem, kde setkáváme se zásadou předběžné opatrnosti v této práci, je rozsudek SDEU ve věci, jejímž předmětem je žádost o rozhodnutí o předběžné otázce podaná Tribunale di Udine.

Dne 22.4.1998 Komise dle směrnice Rady 90/220/EHS vydala rozhodnutí, dle kterého bylo povoleno uvádět kukuřici MON 810 na trh. O patnáct let později podala Komisi italská vláda žádost k přijetí mimořádných opatření upravených čl.34 nařízení 1829/2003 postupem uvedeným v článku 53 nařízení č.178/2002. Přílohou žádosti byly též vědecké studie vypracované italskými vědeckými institucemi zabývající se ochranou životního prostředí a zemědělstvím.[24] Komise po předběžném posouzení informací shledala potřebu přijetí opatření jako neopodstatněnou. Vědecké studie dále předala Evropskému úřadu pro bezpečnost potravin pro podrobnější analýzu.

Italská vláda se rozhodla nerespektovat vyjádření Komise a vzít celou situaci, do vlastních rukou a dne 12.července 2013 vydala vyhlášku o přijetí mimořádných opatření týkajících se pěstování odrůd geneticky modifikované kukuřice MON 810. Dne 2.září 2014 zabavily autority v Udine a Pordenone pozemky, na kterých Giorgio Fidenato a bratři Tobagové pěstovali Evropskou Unií povolenou, ale novou italskou ministerskou vyhláškou

[23] Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 31. května 2005. (Věc C-53/03.)

[24] Consiglio per la ricerca e la sperimentayione in agricoltura, Istituto Superiore per la Protezione e la Ricerca Ambientale

zakázanou, geneticky modifikovanou kukuřici. Následovala dvě bezvýsledná samostatná trestní řízení. Pochybnosti vznesené obhajobou ohledně legitimity vyhlášky byly prakticky nenapadnutelné. Proto se soudní dvůr v Udine rozhodl obrátit se s celou záležitostí na Evropský soudní dvůr. Soud v Udine Položil ESD 4 předběžné otázky:

i) Je Komise povinna přijmout na podnět členského státu mimořádná opatření, i za předpokladu, že je přesvědčena, že nejsou nezbytná?
ii) Může členský stát taková opatření dočasně přijmout sám?
iii) Je možné opodstatnit přijatá mimořádná opatření v tomto případě právě zásadou předběžné opatrnosti?
iv) Pokud uplyne doba, na kterou opatření byla stanovena, je možné opatření ponechat v platnosti či jejich platnost prodloužit, i v případě, kdy Komise shledá hmotněprávní podmínky pro přijetí takovýchto opatření nenaplněné?

SDEU se v rámci první otázky vyjádři, že Komise není povinna takovéto opatření přijmout. Pokud Komise nepřijme takové opatření, členský stát má možnost přijmout takové ochranné opatření sám, pouze na vnitrostátní úrovni, dokud Komise takové opatření nezruší, respektive neprodlouží. Tímto Soud odpověděl na druhou a čtvrtou otázku.

Třetí otázka je poněkud komplexnější. V rámci této otázky je nutné zmínit, že italská vláda přijala *mimořádná opatření.* Mimořádná opatření, ač jsou v souladu s předběžnou opatrností, se řídí jiným režimem jak opatření předběžná. Dle článku 34 Nařízení č.1829/2003[25] lze mimořádná opatření přijmout, pokud je *zřejmé*, že produktu povolený zmíněným nařízením může představovat vážné zdravotní riziko. V tomto případě by se spíše dalo hovořit o pouhé prevenci. Oproti tomu dle článku 7 Nařízení 178/2002 [26] předběžná opatření, které vyplývají z užití předběžné opatrnosti, implementujeme tehdy, ocitneme-li se ve vědecké nejistotě a kdy po zhodnocení dostupných informací zjistíme potenciální riziko škodlivého dopadu na lidské zdraví. Zde narážíme na jedno z úskalí principu předběžné opatrnosti. Soudní dvůr se v tomto případě řídil zcela restriktivním výkladem. Zamítl možnost přijímat mimořádná opatření na základě zásady předběžné

[25] Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1829/2003 ze dne 22. září 2003 o geneticky modifikovaných potravinách a krmivech.

[26] Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 178/2002 ze dne 28. ledna 2002.

opatrnost, pokud nejsou splněny hmotněprávní podmínky pro přijetí takových opatření dle článku 34 nařízení č.1829/2003.

Rozhodnutí Evropského soudního dvora by nás tedy mělo přimět k tomu, abychom se zamysleli. Jsme si jisti, že omezování pěstování je správnou odpovědí na potřeby našeho zemědělského sektoru? Opravdu věříme, že naši zemědělci jsou chráněni současnými, restriktivními komunitárními pravidly? Jsme si jisti, že dovážení ze zahraničí, zastavit evropské zemědělské inovace a plýtvání zbytečných zdrojů, je žádoucím řešením? Myslíme si skutečně, že bojujeme proti problémům, jako je změna klimatu a růst světové populace, politikami proti GMO, které vycházejí spíše z předsudků než z vědeckého pokroku?

Tento rozsudek Evropského soudního dvora představoval velkou příležitost vrátit se k racionální a vědecké diskuzi.[27] Skutečnost, že se v roce 2016 více než 100 nositelů Nobelovy ceny[28] vyjádřilo ve prospěch GMO, naznačuje, že se v evropské politické debatě něco pokazilo. Stejně jako v případě vakcín, neopodstatněné obavy a nevědecké studie často ponechávají prostor pro pověry, fantastické příběhy a špatné politické manévry. Díky jedné z nejlepších vědeckých komunit na světě má Evropská unie příležitost vést nás k nové zemědělské éře. Geneticky modifikované plodiny jsou nyní poměrně zastaralé, ale během posledních několika desetiletí experimenty a věda udělaly velké pokroky. Není náhoda, že již v roce 2010 v dlouhé studii zveřejněné Generálním ředitelstvím pro výzkum a inovace Evropské komise bylo vysvětleno, že "biotechnologie a zejména GMO nejsou samy o sobě více riskantní než konvenční chovatelské technologie". Evropská komise, poslanci Evropského parlamentu a různé evropské vlády budou muset dříve či později pochopit, že současné politiky Unie v oblasti geneticky modifikovaných organismů jsou neúčinné a poškozují nejen spotřebitele, zemědělce a chudší země, ale také riskují zničení budoucí generace, odrazováním od inovací a rozvoje nových alternativních technologií. Pokud chceme skutečně čelit velkým výzvám 21. století, přijel čas, abychom se přivinuli k vědě a možná v tomto případě užití principu omezit, či eliminovat úplně.

[27] CACCAVELLO Giovanni. Ogm, il grande paradosso delle politiche agricole europee [online]. 2017 [cit. 2018-06-28]. Dostupné z: http://www.econopoly.ilsole24ore.com/2017/10/06/ogm-politiche-agricole-europee/.

[28] Nobel winners slam Greenpeace for anti GM campaign [online]. 2017 [cit. 2018-06-28]. https://www.theguardian.com/environment/2016/jun/30/nobel-winners-slam-greenpeace-for-anti-gm-campaign.

3.4 Žaloba na neplatnost

Žalobu na neplatnost je možné podat proti aktům přijatých institucemi Společenství. Mezi privilegované žalobce řadíme členské státy, Radu EU, komisi, Evropský parlament. Jejich privilegium spočívá v nenutnosti prokazování právního zájmu. Do poloprivilegovaných patří Účetní dvůr, Evropská centrální banka a výbor regionů. Mohou stejně jako privilegovaní žalobci napadnout všechny závazné akty EU, ale na rozdíl od nich jsou povinováni prokázat svůj právní zájem. Fyzické či právnické osoby mohou tuto žalobu podat také, ale oproti předešlým skupinám pouze k tribunálu a dle zvláštních podmínek stanovených článkem 263 Smlouva o fungování Evropské unie. Tento článek připouští podání žaloby fyzickou či právnickou osobou v případě, že žaloba je podána proti aktu, který se subjektu bezprostředně a osobně dotýká. Zároveň připouští podání žaloby fyzickým a právnickým osobám v případě aktu s obecnou působností, které se jich bezprostředně dotýkají a nevyžadují přijetí prováděcích opatření.[29] Důvodem neplatnosti může být vydání aktu nepříslušným orgánem, nedodržení formálních náležitostí při přijímání těchto aktů, porušení Smluv nebo jiného právního předpisu týkající se jejich provádění nebo zneužití pravomoci institucí.

3.4.1 Španělské království vs. Rada Evropské unie

Celá záležitost započala, když na jaře roku 2014 ICES zaznamenala neobvykle vysoké odlovy hlavouna severního a množstevní nesrovnalosti mezi dokumentací Španělského království o vykládkách hlavouna tuponosého a poznatky nezávislých pozorovatelů. Se zjištěnými údaji vyvstalo několik teorií a otázek, které mimo jiné, zpochybňovaly pravdivost informací poskytnutých Španělským královstvím. Na hlavouna tuponosého totiž existuje takzvaný „TAC“ (Total allowable catch, dále jen „*TAC*“) který přesně stanovuje možné povolené množství výlovu daného druhu ryb. Na výlov hlavouna severního žádné limity v danou dobu neexistovaly. Obě ryby je od sebe možné rozeznat pouze, pokud mají hlavu. Po vylovení, useknutí hlavy a následném zmražení, je nemožné od sebe ryby odlišit. Mohlo jít tak o chybu z čisté nevědomosti, omyl ze strany pozorovatelů či pouze dobře promyšlený krok ze strany Španělského království. Na podzim téhož roku se zprávou ICESu zabýval speciální výbor NEAFCu (North-East Atlantic Fisheries Commission, dále jen „*NEAFC*“). I ti byli zaskočeni vysokým nárůstem

[29] Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie 2012/C 326/01.

odlovu hlavouna severního a požadovali od ICESu přesnější informace na základě kterých by mohlo být zjištěno, z jakého důvodu došlo k takovému nárůstu - jedná-li se o chybné hlášení, novou vlnu odlovů, která nemohla být předvídána či o úplně nový druh, který je výše zmíněným natolik podobný, že jej od nich nelze rozeznat. Na ICEF

S se následně obrátila s obdobnými otázkami Komise, prostřednictvím svého *generálního ředitelství pro námořní záležitosti a rybolov,* jelikož i té se zdála situace překvapivá a hodna určité legislativní reakce v rámci zachování udržitelného rozvoje a stability rybolovných činností. Komise podala návrh na nařízení Rady, ve kterém byly upraveny kvóty rybolovných práv států Unie. V návrhu Komise zohledňovala pouze z vědeckých poznatků ICES dostupných pouze o hlavounu tuponosém, jelikož o severním žádné relevantní informace neexistovaly. V listopadu ICEF odpovídá na dotazy ohledně překvapivých zpráv o odlovu hlavounů NEAFCu i Komisi velmi neuspokojivě, a to pouze konstatováním, že každý druh hlavouna žije v odlišných hydrologických podmínkách, tudíž pravděpodobnost záměny je velice nízká. Pokud by ale oba aktéři trvali na kvotaci odlovu, je nutné shromáždit více informací, jelikož dosavadní poznatky jsou nespolehlivé.

Rada se tudíž snažila nalézt kompromis mezi potřebou regulace a informačním deficitem. TAC pro hlavouna tuponosého bude zvýšen a zároveň do něj bude zahrnut i hlavoun severní a celý objem bude dle speciálního klíče rozdělen mezi příslušné státy EU aby byla zachována a podpořena rybolovná tendence států. Jednalo se o mořské oblast 5B67, kde Španělsko získalo 1,67% z TAC a oblast 8X14, kde získalo 71,8%. Všechny delegace států s rozdělením a přijetím Nařízení Rady 1367/67 souhlasily, až na dvě – Portugalsko a Španělsko.

Španělsko se s celou záležitostí obrátilo na Soudní dvůr EU prostřednictvím Žaloby na neplatnost, s žádostí o zrušení výše zmíněného Nařízení Rady. Žalobní důvody přednesli celkem tři. První napadal práci Rady s nepřesnými údaji při výpočtu TAC a vyjadřovala jasný nesouhlas s tím, že argumenty pro stanovení nového TAC jsou dostačující. ICES sám potvrdil nedostatek informací a Rada si nevyhradila žádný prostor pro uvážení a jednala hned, bez zohlednění historických výlovů, kdy Španělsko má největší podíl ze všech států na výlovu tohoto druhu. Dalším bylo údajné porušení principu proporcionality, kdy porovnání toho, co je vhodné a co je přiměřené, dle Španělska je nevyrovnané. Nepříznivé následky by nikdy neměly být nepřiměřené daným cílům. Posledním žalobním důvodem

bylo porušení zásady rovnosti. Zároveň, se zrušením Nařízení[30], požaduje Španělsko úhradu nákladů řízení Radou. Rada v tomto řízení vystupovala s podporou Komise jako vedlejšího účastníka řízení.

Soudní Dvůr se v návaznosti na první žalobní důvod právě zaměřil na princip předběžné opatrnosti Nařízení Rady, jehož zrušení se Španělskou domáhá, hledá svoji legitimitu hlavně v principu předběžné opatrnosti, který se v daném nařízení jmenovitě vyskytuje třikrát. V prvním případě se jedná o šestý odstavec recitálu daného Nařízení, ze kterého vyplývá užití principu předběžné opatrnost v souvislosti spolupráce členských států k regulování rybolovných aktivit za účelem zachování udržitelného rozvoje. Zmíněna je i v článku 9 Hlavy II, hovořícím o víceletých plánech, *které budou stanovat opatření na základě tohoto principu*. Dále se předběžnou opatrnost nalezneme pod článkem 4, který obsahuje definice pro účely tohoto Nařízení. Odstavec osmý definuje *předběžnou opatrnost v oblasti rybolovu* jako takový přístup, dle kterého, i přes nedostatek informací, respektive vědeckých poznatků, nebude mít následek jeho užití odklad přijetí, respektive nepřijetí, opatření, jehož účel by byl zachování určitého druhu rybí populace či zachování jejich přirozeného prostředí. Relativní nezávislost na dostupných vědeckých poznatcích implikuje i znění článku 6 (2), kterým argumentoval generální advokát, kde konzultace s vědeckými subjekty je sice zmíněna jako povinnost, následné přijetí opatření bude s pouhým *přihlédnutím* k jejich stanoviskům. Ve svých závěrech k tomuto výkladu odkazuje na svůj dřívější rozsudek[31], kde konstatuje, že neshledává potřebným, aby opatření přijatá za účelem zachování rybolovných zdrojů byla v souladu s dostupnými vědeckými poznatky a v situaci, kdy by tyto vědecké poznatky neexistovaly, respektive v nich absentovala značná přesvědčivost, Soud v žádném případě nebude klást Radě překážky pro přijetí takovýchto opatření, domnívá-li se Rada, že takovéto opatření je nezbytně nutné. Na základě těchto stanovisek Soud konstatoval, že Rada svou pravomoc nepřekročila, i v případě, kdy měla minimální množství informací o přítomnosti a odlovu hlavounů. První žalobní důvod byl Soudem zamítnut v plném rozsahu jako neopodstatněný. Ostatní žalobní důvody byly též zamítnuty.

[30] Nařízení Rady 1367/2014.

[31] Judgment of the Court (Sixth Chamber) of 24 November 1993. Etablissements Armand Mondiet SA v Armement Islais SARL. Case C-405/92.

V tomto případě, se jednalo o pouhý výklad aplikace principu předběžné opatrnosti. Je patrné, jaké úskalí užití principu z důvodu jeho abstrakce může mít. Z rozhodnutí lze tedy vyvodit, že zde tendence SDEU je spíše neposouvat výklad principu předběžné opatrnosti a že se Soud snaží nechat tento princip nejvíce obecný, tak jak byl právními předpisy nastaven, aby dokázal předcházet všemožné situace, které můžou v souvislosti s tímto principem nastat. Narážíme zde ale na úskalí, které bylo již zmíněno – obecnost a abstrakce principu. Na jednu stranu po nás požaduje zastavení činnosti v době nejistoty, na straně druhé i přes vědeckou nejistotu Soud zmiňuje, že nebude klást překážky v přijetí opatření, pokud se orgán vyšší moci domnívá, že taková opatření jsou nutná. Znovu tu jsou dva diametrálně odlišné závěry a princip oba dva připouští.

3.4.2 Francouzská republika vs. Komise

Dalším rozsudkem Tribunálu, který zmiňuje zásadu předběžné opatrnosti a vyvstává ze žaloby na neplatnost, je rozsudek týkající se ochrany proti přenosným spongiformním encefalopatiím. Žalobcem byla v tomto případě Francouzská republika a žalovanou Evropská komise.[32]

Transmisivní spongiformní encefalopatie, neboli TSE, patří do chorob, které napadají centrální nervový systém a způsobují jeho poruchy. Její obětí mohou být jak lidé, tak zvířata. Původcem všech typů TSE je tzv. prion – atypická forma proteinu, který se běžně nachází v těle hostitele. Choroby, které mohou postihnout skot v důsledku infekce tímto proteinem jsou: klasická klusavka, netypická klusavka a bovinní spongiformní encefalopatie, tzv. BSE.

V rámci existence potenciální hrozby výskytu infekcí TSE, instituce začaly do právního řádu zavádět opatření preventivního a eradikačního charakteru vůči infekci. V květnu 2001 bylo Radou a parlamentem přijato Nařízení č.999/2001.[33] Toto nařízení poskytovalo ucelené seskupení všech opatření, která v té době k prevenci a eradikaci TSE existovala. Mimo jiné zahrnovala zákazy určitých krmiv, likvidace infikovaných zvířat, roční kontroly

[32] Rozsudek Tribunálu – žaloba pro porušení smlouvy – Francie v. Komise. Věc T-257/07.

[33] Nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 999/2001.

apod. Zároveň zdůrazňovalo možnost[34] rozšířit nebo změnit toho nařízení, v rámci nových vědeckých poznatků, týkajících se TSE, prostřednictvím komitologie[35]. V únoru 2002 Komise přijala Nařízení č. 270/2002[36], které měnilo výše zmíněné Nařízení, jehož cílem bylo přezkoumání pravidel pro kontrolu výskytu TSE u skotu, na základě nových vědeckých poznatků výboru EU. Nařízení zavádí užití tzv. zrychlených testů.[37] Tyto zrychlené testy jsou metodou postmortální, kde je odebrána mozková tkáň zvířete a posléze se testuje. Zrychlené testy mohou pouze prokázat přítomnost TSE, nikoliv jeho typ. Pokud jsou testy pozitivní, tkáň se odešle do specializované laboratoře, kde probíhají další biologické diskriminační testy pro vytipování vzorků postižených BSE a jiných typů TSE. Tyto biologické diskriminační testy spočívají v infikování mozku živé myši; v případě, že myš podlehne infekci, následuje vyšetření jejího mozku. Se záměrem nahradit diskriminační testy efektivnější metodou, Komise pověřila skupinu vědců (dále jen STEG)[38] , aby navrhla novou metodu pro typizaci infekcí TSE. STEG následně doporučil nové molekulární testy, které byly sto infekce od sebe odlišit. Komise v důsledku přijala nové Nařízení č. 36/2005[39], které zavádí tyto testy do systému kontroly původního Nařízení č.999/2001. Toto nařízení rozšiřuje množství testů, které je potřeba vyhotovit po pozitivním, respektive neurčitém, výsledku zrychleného testu. Zároveň zakládá povinnost testování veškerých stád, ze kterých vzorek pozitivní na přítomnost TSE vzešel. Situace, do kterých se majitel stáda mohl dostat a jejich řešení byla následující:

[34] Článek 23 Nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 999/2001.

[35] Komitologie – postup, kdy Komise na základě stanovisek poradních a expertních výborů vykonává prováděcí pravomoci

[36] Nařízení Komise 270/2002

[37] POSPÍŠILOVÁ, Marta. Zrychlené testy pro dohled nad BSE u skotu a TSE u ovcí a koz [online]. [cit. 2018-06-28]. Dostupné z: http://www.bezpecnostpotravin.cz/zrychlene-testy-pro-dohled-nad-bse-u-skotu-a-tse-u-ovci-a-koz.aspx

[38]STEG - webové stránky činnosti STEG https://science.vla.gov.uk/tse-lab-net/confirmatory-diagnosis.html [vid. 20-06-201]

[39] Nařízení Komise č. 36/2005.

1. Ve stádu se prokázala u jednoho zvířete infekce TSE a přítomnost BSE byla vyloučena
    - Majitel stáda má povinnost takové stádo zlikvidovat.
    - Pokud je infikované zvíře ovce, je možné zlikvidovat pouze geneticky vnímavé ovce, následně po vyhodnocení genotypu každé ovce ve stádu.
    - V přídě, že infikovaná zvířata jsou mladší dvou měsíců a určené k porážce, není možné je zlikvidovat.
2. Ve stádu se prokázala u jednoho zvířete infekce TSE a přítomnost BSE byla prokázána
    - Členský stát je povinen zajistit likvidaci infikovaného zvířete, likvidaci voz a ovcí, odstranění potenciálních objektů přenosu, zničení vajíček a embryí zvířat.

Jak je ze způsobů řešení zřejmé, přístup Komise vůči infekci byl radikální.

V roce 2002 byl ve Francii zaznamenán první případ výskytu infekce BSE v přirozených podmínkách, který postihl malého přežvýkavce – kozu. Komise na tuto skutečnost odpověděla požadavky zvýšené kontroly stád koz a v červenci téhož roku vydala Sdělení s názvem Plán boje proti TSE40. Komise v něm prezentovala nové možné diagnostické metody a svůj záměr na zmírnění požadavků v případě prokázání existence infekce TSE. Zmírnění politiky boje proti TSE by mělo za důsledek předejití vymýcení celého stáda z důvodu přítomnosti jednoho pozitivního vzorku, při simultáním zachování vysoké úrovně ochrany spotřebitele. Francouzské orgány nebyly s tímto sdělením za jedno a zažádaly agenturu AFSSA o prověření potenciálních rizik opatření. V průběhu tříměsíčního období mezi lety 2005-2006 došlo ke zjištění 3 vzorků zvířat, konkrétně ovcí, pozitivních na TSE a podezřelých z BSE, pocházejících z Francie a Kypru. Přítomnost BSE se po provedení biologických diskriminačních testů neprokázala, tyto dodatečné testy byly ale provedeny až v roce 2008 a tudíž Komise v té době neměla žádný hmatatelný důkaz o přítomnosti, respektive nepřítomnost BSE, v odebraných vzorcích od ovcí.

[40] Sdělení Komise – Plán boje proti TSE- KOM/2005/0322 v končeném znění. Dostupné online na https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=celex:52005DC0322 . [cit.24-06-2018]

Komise na tuto skutečnost reagovala Nařízením č.1041/200641 zavádějící přísnější dohled nad stády ovcí.

V květnu roku 2006 AFSSA vydává své stanovisko týkající se postupů v rámci *boje proti TSE,* kde striktně odmítá uvolňování politiky boje a možnost užít maso ze stád, kde byla infekce prokázána, ke spotřebitelské konzumaci. V průběhu tohoto roku se francouzské orgány opětovně na tuto agenturu obrátily, v rámci posouzení navrhovaných postupů Komisí týkajících se typické a netypické klusavky. Agentura v roce 2007 vydává stanovisko, kde tvrdí, že užití produktů ze zvířat nakaženého stáda představuje vysoké dodatečné riziko pro veřejné zdraví, kvůli aktuální nedostupnosti vědeckých poznatků o prevalenci infekce v zasažených stádech či přesné genetické struktuře populace ovcí v obecné rovině. Možné riziko představované zvířetem, které se vyskytovalo v nakaženém stádu, může být dvacetkrát až šestsetkrát vyšší než u zvířete, u jehož stáda se infekce neprokázala. Agentura znovu nedoporučila mírnění politiky boje proti TSE. Komise na toto stanovisko reaguje požádáním EFSA o vydání stanoviska, které se týká vysoké spolehlivosti diskriminačních testů a nemožnosti přenosu TSE, mimo typ BSE, na člověka. EFSA obratem vydává své stanovisko, kde uvádí prakticky nulové zbytkové riziko u výrobků ze skopového masa a zároveň téměř nulovou prevalenci BSE u ovcí. V dalším stanovisku týkající se této problematiky uvádí, že přesto, že rozmanitost infekcí způsobených TSE, dosavadní biologické diskriminační testy se zdají být aktuálně spolehlivými testy. Zároveň dodává, že není prokázána molekulární či epidemiologická vazba mezi TSE a klasickou, respektive netypickou klusavkou, u lidí. V návaznosti na toto stanovisko, Komise předložila Stálému výboru pro potravinový řetězec a zdraví zvířat návrh Nařízení, které pozměňovalo Nařízení č. 999/2001. Tento návrh byl přijat kvalifikovanou většinou. Státy, které hlasovaly proti tomuto návrhu byly Španělské království, Italská republika a Francouzská republika, která svůj hlas proti postavila na argumentu porušení zásady předběžné opatrnosti. Komise přesto přijala Nařízení č.727/2007 a Francouzská republika v důsledku toho přijetí podala žalobu spolu s návrhem na vydání předběžných opatření k Tribunálu.

Komise po dalších stanoviscích EFASA, kde EFASA upřesňuje svůj postoj vůči TSE, a provedení dodatečných testů na 3 potenciálně nakažených ovcí z Francie a Kypru, které

[41] Nařízení Komise (ES) č. 1041/2006 ze dne 7. července 2006.

přítomnost BSE neprokázaly, přijímá nařízení[42] umožňující větší benevolenci ve volbě řešení v případě výskytu TSE (které není BSE) a k již možným způsobům řešení přidává další:

I. Bezprostředně porazit celé stádo pro lidskou spotřebu, přitom těla zvířat, která byla starší osmnácti měsíců je možné dodat pro lidskou spotřebu v případě, že zrychlený test na TSE prokázal negativní výsledek
II. V případě ovcí, je nutné určit genotyp všech ovcí ve stádě a bezprostředně porazit geneticky vnímavé jedince pro lidskou spotřebu, v případě, že zrychlený test na TSE prokázal negativní výsledek
III. Jedná-li se o klasickou klusavku, členské státy mohou implementovat zákaz přesunu jedinců z nakaženého stáda do stáda jiného v obdob 2 let od posledního prokázání infekce u zvířete ve stádě; zároveň je ale možné, v rámci toho období porazit zvířata pro lidskou spotřebu, prokáže-li se zrychlený test TSE negativní
IV. Jedná-li se o netypickou klusavku, členské státy mohou implementovat zákaz přesunu jedinců z nakaženého stáda do jiných členských států v obdob 2 let od posledního prokázání infekce u zvířete ve stádě; zároveň je ale možné, v rámci toho období porazit zvířata pro lidskou spotřebu, prokáže-li se zrychlený test TSE negativní

Francie se žalobou domáhá úplného či částečného zrušení Nařízení č.727/2007.

Tribunál nejprve vyhověl návrhu na vydání předběžného opatření, které mělo za důsledek, doklad uplatňování nových způsobů řešení výskytu infikovaného jedince ve státě.

Ve svém rozsudku Tribunál uvádí některé úvahy, ze který rozsudek vyvstává – úvaha o ochraně lidského zdraví a úvaha o předběžné opatrnosti.

V rámci ochrany lidského zdraví je nutné, aby všechny politiky a činnosti Společenství braly v úvahu poskytnutí vysoké úrovně ochrany veřejného zdraví. Pokud by ochrana veřejného zdraví měla za důsledek negativní dopad na hospodářskou činnost, je nutné tento důsledek přijmout a veřejné zdraví postavit na první místo. V rámci úvahy o předběžné

opatrnosti se Tribunál zabýval samotnou ustálenou definicí, kterou nastolilo pro princip Společenství. Tato definice spočívá v povinnosti orgánů přijmout, taková opatření, jež jsou v rámci jejich přiznaných pravomocí, vhodná k předejitím rizikům pro životní prostředí, veřejnému zdraví a narušení bezpečnosti. Při přetrvávající vědecké nejistotě není nutné čekat na vědecká zjištění o hrozbě či závažnosti rizik, ale je možné zavést předběžná opatření i v případě, že budou mít negativní dopad na hospodářskou činnost.

Francouzská republika prezentovala jediný žalobní důvod vycházející z porušení zásady předběžné opatrnosti, zpochybňující posouzení rizika a řízení rizika Komisí. Francie má za to, že Komise nepracovala s tím, že v rámci rizika přenesení TSE na člověka a spolehlivostí diskriminačních testů panuje vědecká nejistota. Dále se domnívá, že Komise pochybila, když nenechala ověřit spolehlivost zrychlených testů a nenechala posoudit potenciální rizika, která hrozila při přijetí napadeného nařízení.

Francouzská republika tedy tvrdila, že zásada předběžné opatrnosti byla Komisí porušena v momentě, kdy v rámci posuzování rizika nezohlednila vědeckou nejistotu u potenciálního nebezpečí přenosu TSE na člověka. Komise na druhé straně má za to, že obecně panuje shoda, že nelze nijak prokázat vazbu mezi původcem klusavek a TSE postihující člověka, zároveň ale komise již v minulosti uznala, že prozatimní neprokázání existence vazby nijak nezpochybňuje možnost její existence. Komise se v posouzení situace opírala o výroky EFSA, které byly založené na experimentálních pokusech. Ač v době přijetí napadeného Nařízení vědecká nejistota ohledně přenosu TSE na člověka panovala, dle názoru Tribunálu, Komise ve svém posouzení nepochybila. Francie nepředkládá Tribunálu žádný důkaz, který by jasně ukazoval pochybení Komise, zároveň nepředkládá důkaz, že by přenos TSE na člověka z koz a ovcí byl možný. V tomto případě Tribunál neshledal námitku pochybení jako neopodstatněnou.

Další námitku, kterou Francouzská republika prezentovala, byla ohledně neexistence konzultace spolehlivosti zrychlených testů s odborníky. Je vhodné podotknout, že tyto testy mají pouze prokázat přítomnost TSE, nikoliv určit její druh. Dle Francouzské republiky byla znovu porušena zásada předběžné opatrnosti. Tvrdí, že nedošlo ke konzultaci ohledně spolehlivosti testů mezi Komisi a EFSA. Komise tvrdila, že v rámci posouzení spolehlivosti vycházela ze stanovisek EFSA z roku 2005. Zároveň vyvstává argument, že není možné zmíněné testy používat účelům jiným než epidemiologickým v případě, že maso má být použito pro lidskou spotřebu. Hlavním argumentem Francie, pro

existenci rizika v mase určené pro lidskou spotřebu, byl fakt, že TSE se nejdříve kumuluje v periferních tkaních, až posléze napadá mozkový kmen, který je na TSE testován. EFSA vyhodnotila 9 zrychlených testů na základě diagnostické citlivosti a diagnostické specifičnosti ze vzorků mozkového kmene, sleziny a mízních uzlin. Na základě výsledů vyhodnocení doporučila osm z devíti testů. Ve svém stanovisku uvedla doby, ve kterých jsou testy spolehlivé a tkáně, které mají být testovány. Doporučení užití testů vycházelo z jejich věrohodnosti užití ve správný čas a se správným vzorkem. Sama EFSA doporučila testy znovu vyhodnotit, zvláště co se týkalo jejich věrohodnosti při posuzování atypických případů. Tribunál tedy znovu shledal, že Komise pracovala se všemi dostupnými informacemi a ve svém jednání nepochybila.

Další námitkou narážející na porušení předběžné opatrnosti, bylo nepřihlédnutí k panující vědecké nejistotě, co se týče diskriminačních testů. Tato námitka byla hned vyvrácena na základě bodu č. 15 odůvodnění napadeného nařízení, kde komise připouští nedokonalost diskriminačních testů, ač je považuje za vhodný prostředek.

Poslední námitky, které Francouzská republika prezentovala, se týkaly posouzení rizika. Tribunál v řízení znovu připomíná existenci široké posuzovací pravomoci orgánů jim svěřené v rámci zemědělské politiky. S cílem zachování vysoké úrovně ochrany lidského zdraví, mají orgány možnost vlastní volby, jaké nástroje k dosažení tohoto cíle užijí. Jak při přijímání předběžných opatření, tak při jejich zmírňování, na základě předběžné opatrnosti musí orgány pracovat s vědeckými hodnoceními rizik. Ač hodnocení rizik nemusí být možné z důvodu nedostupných údajů, tento fakt nebrání orgánům přijmout určitá opatření. Komise při přijímání Nařízení měla hrubý odhad výše rizika, který představovaly posudky EFSA na základě dostupných údajů. Na jedné straně tedy Francouzská republika tvrdila, že přijetí napadeného Nařízení pouze na základě domněnky nepřenosnosti TSE a vysoké spolehlivosti diskriminačních testů, což žalobkyně považuje jako nedostatečné odůvodnění zmírnění politiky vůči TSE. Komise na straně druhů, jakožto subjekt riziko řídící, má za to, že riziko vytvořené povolením dodávky masa k lidské spotřebě vyvolává přijatelné riziko pro společnost, nikoliv riziko závažné. Nelze tudíž mít za to, že by Komise pochybila.

Tribunál, na základě uvedeného, žalobu zamítnul v celém jejím rozsahu. Zároveň uložil Francii uhradit své náklady řízení a uhradit Komisi náklady hlavního řízení a řízení o předběžných opatřeních.

Tento Judikát se týkal předběžné opatrnosti hned v několika případech. V prvním případě šlo a zavedení předběžných opatření[43]. Při posuzování možnosti jejich zavedení bylo nutné porovnat dva zájmy proti sobě stojící. Soud musí v první řadě uvážit, v případě procesní úspěšnosti žalobce (v tomto případě Francouzské republiky), jak těžké bude uvedení situace do původního stavu a zdali to vůbec bude možné. V tomto případě proti sobě stály zájmy ochrany veřejného zdraví a jakési hospodářské výhody. Judikatura[44] ale činí nesporným, že pokud je jedním ze zájmů proti sobě stojících, ochrana veřejného zdraví, tento zájem má přednost před jakýmkoliv jiným zájmem. Na základě posouzení se tedy Tribunál rozhodnul pro přijetí předběžných opatření, vzhledem k nejistotě a riziku panujících ohledně dopadů na lidské zdraví.

Dalším posuzovaným aspektem byl samotné užití orgánem vyšší moci – tomto případě Komise. Tribunál opakuje, že tyto orgány oplývají širokou posuzovací pravomocí. Francouzská republika vykazovala určité tendence Komisi v této její pravomoci nahradit. Je jistě ale možné požadovat od orgánů vyšší moci opatrnější přístup. Judikát znovu výklad předběžné opatrnosti nikam neposouvá. Je patrné, že Komise pracovala s omezenými vědeckými poznatky, ale Tribunál nijak nezpochybňuje, že i tyto omezené poznatky jsou dostačující. Dle mého názoru vidíme trend snahy Soudu zásadu předběžné opatrnosti zanechat co v největší obecnosti. Tato obecnost má za následek větší volnost orgánu vyšší moci v její interpretaci a následném užití.

[43] Order of the Court of First Instance (judge hearing the application for interim measures) of 28 September 2007.French Republic v Commission of the European Communities.Case. T-257/07.

[44] Například Alpharma v. Rada. T-70/99.

3.5 Kasační opravný prostředek

Proti usnesením a rozsudkům Tribunálu je možné k Soudnímu Dvoru podat žádost o opravný prostředek.[45] Tento opravný prostředek lze ale použít jen v rámci právních otázek. Žádost musí obsahovat dle článku 168 Statutu Soudního dvora[46] jméno a adresu navrhovatele, rozhodnutí, proti kterému je prostředek podán, jména relevantních účastníků řízení, důvody pro podání opravného prostředku a právní argumenty na něž se odvolává, shrnutí těchto důvodů a navrhovaná žádost navrhovatelky.

3.5.1 Francie vs. Komise

Tento kasační opravný prostředek[47] podala Francie v návaznosti na zamítnutí výše zmíněné žaloby Tribunálem ve věci T-257/07. Na podporu toho prostředku přednesla 4 důvody:

1. Porušení povinnosti uvést odůvodnění
2. Zkreslení skutkového stavu
3. Nesprávná právní kvalifikace skutkového stavu
4. Nesprávné právní posouzení týkající se zásady předběžné opatrnosti

Komise vůči těmto důvodům vznesla námitku nepřípustnosti a navrhovala, aby všechny důvody byly zamítnuty. Svou námitku stavěla na argumentu, že Francouzská republika žádá Soudní Dvůr o nové posouzení případu a předkládá stejné argumenty jako při řízení v první instanci. Tuto námitku Soudní Dvůr zamítl, jelikož měl za to, že tento závěr se neslučuje se záměrem Francouzské republiky.

K první mu důvodu se Soudní dvůr postavil odmítavě. Jak z judikatury, tak z právní regulace vyplývá, že Tribunál není povinen poskytnout vyčerpávající odůvodnění každého svého rozhodnutí. Odůvodnění musí být poskytnuté v takovém rozsahu, aby Soudní dvůr v případném řízení o opravném prostředku mohl s poznatky Tribunálu disponovat a s podmínkou, že zúčastněné strany sporu budou seznámeny s důvody rozhodnutí. První důvod byl tedy zamítnut jako neopodstatněný.

[45] http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/cs/displayFtu.html?ftuId=FTU_1.3.10.html
[46] Consolidated version of the Rules of Procedure of the Court of Justice of 25 September 2012.
[47] Rozsudek Soudního dvora (čtvrtého senátu) ze dne 11.července 2013, Věc C-601/11.

V rámci druhého důvodu Francouzská republika tvrdila, že Tribunál pochybil a došlo ke zkreslení stanovisek EFSA. Dle Francouzské republiky závěr EFSA ohledně přenosu TSE na člověka byl, že přenosnost není možna vyloučit, a ne že pravděpodobnost přenosu je velice nízká. Dle tohoto výroku byla dle Francouzské republiky zaměněna absenci jistoty rizika za jeho nízkou pravděpodobnost. Zároveň tvrdila, že Tribunál nepřesně označil vědecké poznatky, na něž se Komise odvolávala v rámci přijetí Napadeného nařízení za poznatky nové. Toto bylo dle Francouzské republiky zásadní pochybení, jelikož z původního nařízení vyplývá, že v souladu s principem předběžné opatrnosti musím být předloženy nové poznatky prokazující snížení rizika či změnu jeho vnímání. Soudní dvůr zamítl i tento důvod. Jeho závěr se opíral o fakt, že Tribunál vzal v úvahu všechny dostupné posudky (EFSA,SEAC,..) a z nich správně vyvodil existenci nových poznatků, odlišných od těch, které byly k dispozici při přijetí původního Nařízení.

O třetím žalobním důvodu je možné tvrdit, že se z části překrývá s druhým žalobním důvodem. Francouzská republika znovu vyzdvihuje podezření, že Tribunál tím, že chybně označil vědecké poznatky předložené Komisí za nové, ale také jejich schopnost ovlivnit vnímání rizika. Francouzská republika má za to, že vnímání rizika na základě dostupných poznatků se nezměnilo a Tribunál tedy chybně vyvolal představu změny vnímání rizika společností. Soudní dvůr i tento důvod zamítl argumentem, že Tribunál, jak vyplývalo z jeho rozsudku, nijak právně nekvalifikoval míru vnímání rizika společností.

Čtvrtý prezentovaný žalobní důvod se týká nesprávného právního posouzení, kdy Francouzská republika tvrdí, že Tribunál došel k nesprávnému závěru, že Komise neporušila princip předběžné opatrnosti. Skutečnost, že původní způsoby řešení následku existence infikovaného zvířete ve stádu nové Nařízení nikoliv nenahrazovalo, ale doplňovalo o alternativní méně radikální možnosti. Koexistence radikálních a mírných opatření dle Francouzské republiky narušuje koherence. V důsledku toho, že Tribunál tuto skutečnost nezohlednil, došlo k nesprávnému posouzení argumentu Francouzské republiky o porušení principu předběžné opatrnosti v řízení rizika. V tomto případě Soudní dvůr znovu zamítl důvod, tentokrát z části nepřípustný v důsledku, jelikož Francouzská republika předkládala nový důvod, který neuplatnila v řízení v první instanci. Což by znamenalo posudek rozhodnutí o hledem na důvody, které Tribunál ve svém řízení neprojednával. Z části je důvod vyhodnocen jako neopodstatněný. Francouzská republika totiž v žádném momentu nezpochybnila, že posuzovací pravomoc ohledně míry rizika

náleží orgánu vyšší moc. S tímto výrokem, se ztotožňuje jak Soudní dvůr, tak Tribunál a činí nesporným, že tato pravomoc náleží opravdu, v tomto případě Komisi.

3.6 Námitka protiprávnosti

Námitka protiprávnosti není sama o sobě žalobou. Je zde ale zařazena jako reprezentant v oblasti jaderné bezpečnost. Námitka protiprávnosti patří mezi řízení incidenční.

Pro osobu odlišnou od přímého adresáta aktu, může být nemožné naplnit podmínky pro aktivní legitimaci k podání žaloby na neplatnost. V případě, kdy vzešlo v platnost nějaké nařízení, způsobilé pro napadení žalobou na neplatnost, a dále individuálním aktem aplikované vůči nějaké fyzické či právnické osobě. Taková osoba následně může využít tohoto institutu, kdy je napadení aktu založené na protiprávnosti toho nařízení, na jehož základě byl vytvořen, nikoliv protiprávnosti individuálního aktu. V případě uznání námitky, individuální akt bude prohlášen za neplatný ex tunc.[48]

3.6.1 Petropars vs. Rada

V důsledku obav z potenciální existence jaderného a raketového programu Íránu, implementovala Rada Bezpečnosti OSN omezující opatření vůči Íránu. Evropská Unie se posléze přidala v omezujících opatření a v několika rozhodnutí, zaměřených na následující oblasti: mezinárodní obchod, finanční sektor, dopravní odvětví, ropný a plynárenský průmysl. Dle nařízeních došlo zároveň ke zmrazení finančních prostředků všech společností a společností jim dceřiných nebo jimi ovládaných. Toto se dotklo žalobkyň Petropars Iran Co., Petropars Oilfields Services Co., Petropars Aria Kish Operation and Management Co. a Petropars Recourses Engineering Kish Co.[49]Jejich finanční prostředky byly zmraženy z důvodu podezření na možnou spojitost mezi nimi a podporou šíření jaderných zbraní jakožto společností ovládaných či vlastněných subjekty zařazených na seznamy jako cílových subjektů v omezujících opatřeních. Žalobkyně prezentovaly 4 žalobní důvody.

[48] KRÁL, R. Základní druhy řízení před Evropským soudním dvorem. Euractiv [online]. 2004 [cit. 2018- 01-05]. Dostupné z: https://euractiv.cz/section/vnitro-a-spravedlnost/opinion/zkladn-druhy-zen-ped-evropskm-soudnm-dvorem/

[49] Rozsudek Tribunálu (sedmého senátu) ze dne 5. května 2015. Petropars Iran Co. a další v. Rada Evropské unie. Věc T-433/13.

První žalobní důvod se týkal neexistence právního základu pro označení žalobkyň za subjekty, který by měly být postihnuty omezujícími opatřeními. Druhý žalobní důvod bylo nesprávné posouzení skutkového stavu. Třetí žalobní důvod narážel na porušení základních práv a špatné aplikaci, respektive neaplikaci unijních zásad. Jednalo se o práva jako je vlastnictví, volná hospodářská činnost a mezi zásady byla zařazena zásada proporcionality a zásada předběžné opatrnosti. Čtvrtý žalobní důvod se týkal porušení oznamovací povinnosti a porušení zásad spravedlivého procesu.

První žalobní důvod ESD zamítl jako neopodstatněný. Subjekty byly opatřeními postiženi z důvodu vazeb na společnosti na seznamu zapsané, z důvodu podezření na možnou podporu jaderného programu. Nikoliv z důvodu existence podezření, že samy žalobkyně tyto programy finančně podporují.

Třetí žalobní důvod žalobkyně podpořily následujícím stanoviskem. Žalobkyně tvrdí, že je důvodné se domnívat, že napadená nařízení mohou mít značný vliv na životní prostředí, bezpečnost a zdraví Íránských občanů. Příčinou omezujících opatření, nebude možné dokončit poslední fázi projektu South Pars, který je zásadní pro zabezpečení dostatečného množství zemního plynu pro íránské obyvatelstvo v zimních měsících. Hlavním důvodem je fakt, že většina technických služeb a materiálu potřebných a užitých v rámci tohoto projektu pochází z Unie. V důsledku toho se Íránští občané budou muset uchýlit k alternativě, respektive jiným topným palivům. Tato paliva mohou být pro životní prostředí škodlivá a pro zdraví obyvatelstva nepříznivá. V rámci těchto předložených argumentů, se žalobkyně domnívají, že Rada porušila princip předběžné opatrnosti v momentě, kdy před přijetím napadených aktů nezohlednila možná rizika. Zároveň tvrdí, že došlo k porušení zásady proporcionality, kdy zavedená opatření jsou nepřiměřená sledovaným cílům. Tribunál tento důvod striktně odmítl. Nemožnost pokračování v projektu není výsledkem zmrazení finančních prostředků subjektů, nýbrž na omezeních, které Unie aplikovala vůči Íránu, týkajících se dodávek zboží a technologií zásadního významu určených pro plynárenské a ropné odvětví. Zásada předběžné opatrnosti, byla zmíněna jako obecná unijní zásada, která říká že *orgány v rámci svých přesně vymezených pravomocí, přijímají taková opatření, která jsou dostatečně vhodná pro předejití potenciálním rizikům pro veřejné zdraví, bezpečnost a životního prostředí a zároveň je*

upřednostnili i na úkor hospodářských zájmů.[50] Žalobkyně neunesly důkazní břemeno, co se týče nepříznivých dopadů na zmíněné oblasti v důsledku zmrazení finančních prostředků. Tento žalobní důvod byl též zamítnut.

V tomto rozsudku se žalobkyně snažily užít argument principu předběžné opatrnosti ve svůj prospěch. Tribunál správně určil důvod jako neopodstatněný, v tomto konkrétním případě zmrazení finančních prostředků, na druhou stanu ale nepopřel porušení principu ze strany EU v rámci omezení se kterými se připojila k omezením ze strany OSN. Zároveň tu narážíme na úskalí principu, kdy, pokud jednala Unie v souladu s principem předběžné opatrnosti v zájmu zachování bezpečnosti a pokud tato omezení mají skutečně takový dopad na dodávky zemního plynu, jak žalobkyně přednášejí, užití tohoto principu bude mít nakonec jen škodlivý dopad na životní prostředí, kvůli užívání alternativních paliv íránského obyvatelstva. K této skutečnosti se Tribunál nijak nevyjádřil ani nijak nezpochybnil rozhodnutí Unie.

[50] Rozsudek Tribunálu (sedmého senátu) ze dne 5. května 2015. Petropars Iran Co. a další v. Rada Evropské unie. Věc T-433/13.

4 Analýza aplikace zásady předběžné opatrnosti na Unijní úrovni

Doktorka Kenisha Garnett, členka EFSA a expertka v oblasti řízení rizik, a Doktor David Parsons, též ve svém výzkum hledali odpověď na otázku, v jaké míře je princip předběžné opatrnosti užíván v právu Evropské Unie a v judikatuře ESD.[51] Pro účely této práce se zaměřím na výstup týkající se judikatury ESD. Jejich zaměření se týkalo především oblasti ochrany životního prostředí, ochrany veřejného zdraví a ochrany spotřebitele. Otázky, dle kterých zhotovili svůj výstup byly následující:

1. Jak a kdy se v rozhodnutí objevila zásada předběžné opatrnosti?
2. Jak byla aplikována?
3. Jak bylo její užití opodstatněné?
4. Co se stalo s regulací, která byla založena na zásadě předběžné opatrnosti? Byla zachována, upravena či nahrazena?

Následně byla na základě hodnotícího spektra "slabé – střední – silné užití" síla trendu aplikace zásady, založeném na závažnosti potenciální újmy, důkazními standardy, mírou vědecké nejistoty a povahou předběžných opatření. Výstup jejich výzkumu je zobrazen v tabulce na další straně:

[51] Garnett, K. and Parsons, D. J. (2017), Multi-Case Review of the Application of the Precautionary Principle in European Union Law and Case Law. Risk Analysis, 37: 502-516. dostupné online na:10.1111/risa.12633

Tabulka 3: Výzkum doktorky Garnett a doktora Parsonse

Případ	Předmět ochrany	Závažnost potenciálního rizika	Podmínky pro předběžná opatření – důkazní standard	Povaha regulačního opatření	Síla aplikace
Velká Británie v. Komise C-180/96	Lidské zdraví	závažné	Relativně nízký až střední	Zákaz produktu prosazen, riziko shledáno dostatečně vysoké, navzdory nejistotě o kauzálním nexu	Střední až silná
Komise v. Nizozemské království C-41/02	Lidské zdraví	Nízké	vysoký	Zákaz produktu zamítnut, nedostatečné vědecké poznatky k prokázání skutečné hrozby	slabá
Komise v. Dánské království C-192/01	Lidské zdraví	Nízké	vysoký	Zákaz produktu zamítnut, nedostatečné vědecké poznatky k prokázání skutečné hrozby	slabá
Německo v. Komise C-512/99	Lidské zdraví Ochrana spotřebitelů	nízké	vysoký	Reklasifikace karcinogenního potenciálu produktu zamítnuta pro neurčitou pozici vědecké obce vůči potenciální újmě	slabá

(Zdroj: Garnett, K. and Parsons, D. J. (2017), Multi-Case Review of the Application of the Precautionary Principle in European Union Law and Case Law. Risk Analysis, 37: 502-516. dostupné online na:10.1111/risa.12633)

Na základě výzkumu doktorka Garnett a doktor David Parsons přednesli následující závěr. Na rozdíl od aplikace jinými orgány, SDEU prokázal větší konzistentnost v aplikaci a výkladu principu. Nesnaží se výklad nijak posouvat, či judikaturou nastavit jakýsi rámec de minimis. Obecně je výskyt principu spíše nežádoucí – nikomu není jasné, jak s tímto principem správně pracovat, vzhledem k tomu, že užití principu se liší jak napříč institucemi, tak v nich samotných. Moment, kdy SDEU požadoval minimální množství důkazů pro přijetí předběžných opatření v situacích, kdy bylo ohroženo veřejné zdraví. V tomto ohledu považuje přijetí předběžných opatření téměř vždy jako opodstatněný, nezáležíc na množství jistoty či nejistoty v rámci potenciálního rizika. V případě důkazů byla důkazním břemenem ve většině případů zatížena strana žalobce, ač je v obecné teorii spíše uznávané převrácené důkazní břemeno, kde původce hrozby/činnosti musí dokázat, že tato činnost nenese riziko. Výzkum jako hlavní poznatek přednesl myšlenku, že SDEU pracuje s principem v určité konzistenci a ostatní orgány vyšší moci pracují s předběžnou opatrností nekonzistentně.

Závěr

Jak bylo v práci zmíněno, princip předběžné opatrnosti je pouhým principem, ničím víc. V duchu principů je tvořena legislativa i judikatura a jsou relevantním pramenem práva. Principy jako takové mohou být více či méně určité. Na jedné straně existují principy, u kterých není pochyb o jejich jediné možné interpretaci, například princip *nemo iudex in causa sua* – nikdo nesmí být soudcem ve vlastní věci. Na straně druhé stojí právě princip předběžné opatrnosti, který nám poskytuje vysoké množství interpretací. U právních principů takto obecných je ve většině případů spíše nežádoucí, aby měly přesnou právní definici, jelikož principy v právu mají nezastupitelné místo při aplikaci práva. Dle principů je tvořené právo samotné a zároveň se jimi vyplňují meze v zákonech na situace právem neupravené na základě analogie práva. Toto se děje napříč všemi právními odvětvími, ve kterých každý princip může mít posunutý význam. Z tohoto popisu může být zřejmé, že u právních principů je spíše nežádoucí, aby měly přesnou právní definici, jelikož by nebyly tak ohebné a pružné ve výkladu jako jsou v současnosti. Soudy mají tak nelehkou úlohu, když přijde k aplikaci principů, jelikož musí velice bedlivě přihlížet na okolnosti daného případu a nelze jen aplikovat jasnou kogentní normu. Proto je nutné při práci s judikáty přihlížet k danému případu a nikoli pouze najít v jednom judikátu definici, nemusela by totiž pro jiné případy být relevantní. Soudy se většinou záměrně vyhýbají definici daného principu, čehož si lze všimnout i na rozebraných judikátech.

Jedním z cílů této práce bylo zjistit, zda se soudy drží nějakého trendu v aplikaci, respektive výkladu. Jak Tribunál, tak Soudní dvůr, se ve svých rozsudcích vyhýbali jakémukoli v posunu výkladu. SDEU se snažil zanechat princip velice obecný, popřípadě držet se Komisí stanoveného výkladu. Zajímavým rozdílem v aplikaci principu, je převrácení důkazního břemene na žalobce. V obecném chápání principu je obvyklé, aby důkazním břemenem byl zatížen škůdce, aby prokázal neexistenci potenciálního rizika. Tento trend můžeme ale také vidět na činnosti Mezinárodního Soudního Dvora.[52] Dalším zajímavým zjištěním je situace týkající se předběžných opatření. Pokud se potenciální

[52]Judgement of the nternational Court of Justice dated 25September 1997 in Case concerning the Gabčíkovo-Nagymaros Project (Hungary v. Slovakia).

riziko újmy týká veřejného zdraví, SDEU vždy předběžná opatření aplikuje. Je zřejmé, že lidské zdraví má v rámci Unijních hodnot prioritu nejvyšší.

V rámci ochrany životního prostředí má jistě princip předběžné opatrnosti své místo. Snaží se předejít nevratným katastrofám. Mnoho podnikatelům po celém světě, k honbě za vyšším ziskem, užívá nástrojů zasahujících do životního a prostředí jsou k němu lhostejní. Zde nastává pak práce jednotlivých orgánů veřejného sektoru, aby se těmito možnými proviněnými zabývaly.

Případy však bývají velice složité jak fakticky, tak právně, nehledě na častou důkazní nouzi. Pro správné posouzení se nechává vypracovávat veliké množství posudků od odborníků na daná specifická témata. Na základě kterých pak orgány přijímají opatření a volí nové cesty při ochraně životního prostředí.

Nicméně, i princip předběžné opatrnosti má svoji obrácenou stránku mince. Pokud se poohlédneme do jiných oblastní, narazíme na střety několika zájmů, jak bylo zmíněno např. v kapitole 1. - kritiky principu předběžné opatrnosti. Některé projekty, v duchu tohoto principu, mohou být zpomalené nebo úplně zastavené. Tyto projekty by například mohly významně posunout geneticky upravené potraviny nebo uměle vytvořené potraviny, které by mohly potenciálně nasytit statisíce lidí.

Problém tohoto principu je u samotné podstaty, kde je ve většině případů velice problematické posoudit možný budoucí dopad. Jakým směrem a zda se dočkáme jednotného výkladu, je otázkou. Domnívám se však, že tento stav v brzké budoucnosti nenastane. Prvním důvodem je, že princip je vcelku mladý. Dalším důvodem by byla jeho vcelku nízká míra aplikace a laxnost stanovovat v rámci tohoto principu pevné hranice. Poslední důvodem je, že princip si sám o sobě protiřečí. Zároveň si myslím, že jeho užití v rámci evropského práva je na místě a nepotřebuje výraznějších změn. Do budoucna by se chtělo především zaměřit na stanovení hranic de minimis – hlavně co se týká míry vědecké nejistoty a množství potřebných důkazů- a, v rámci EU, větší konzistenci výkladu napříč orgány.

Jak již bylo několikrát zmíněno, princip předběžné opatrnosti je velice mladý koncept, avšak jeho význam v dnešním rychle se rozvíjejícím světem by mohl pouze stoupnout a jeho využití by se potenciálně mohlo pouze rozšířit.

Otázkou zůstává, jak moc jsme schopni na úkor rozšíření jeho uplatnění omezovat sami sebe, jako moderní společnost.

Seznam použité literatury

Monografie, učebnice a jiné tištěné zdroje

- ČEPELKA, Čestmír, ŠTURMA, Pavel. Mezinárodní právo veřejné. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, 761 s. ISBN 80-864-3257-2.
- DAMOHORSKÝ, Milan. Právo životního prostředí. Praha: C.H. Beck, 2003. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-747-2.
- ED. BY HAN SOMSEN. Protecting the European environment: enforcing EC environmental law. London: Blackstone Press, 1996. ISBN 1854316044.
- HARREMOËS, Poul. Late lessons from early warnings: the precautionary principle, 1896-2000. Copenhagen, Denmark: European Environment Agency, c2001. ISBN 92-9167-323-4.
- KRUŽÍKOVÁ, Eva, Eva ADAMOVÁ a Jan KOMÁREK. Právo životního prostředí Evropských společenství: praktický průvodce. Praha: Linde, 2003. ISBN 80-7201-430-7.
- MARR, Simon. The precautionary principle in the law of the sea: modern decision making in international law. The Hague: Nijhoff, 2003. ISBN 90-411-2015-7.
- MARTUZZI, Marco, TICKNER, Joel A. (eds.). The precautionary principle: protecting public health, the environment and the future of our children. Copenhagen: World Health Organization, Regional Office for Europe, 2004. ISBN 92-890-1098-3.
- PHILIPPOPOULOS-MIHALOPOULOS, Andreas. Law and ecology: new environmental foundations. New York, NY: Routledge, 2011. ISBN 978-0-415-58713-6.
- SIMAN, Michael, Miroslav SLAŠŤAN a Denisa IVANOVÁ-ŽILÁKOVÁ. Primárne právo Európskej únie. 2. vyd. Bratislava: [Iura Edition], 2006. ISBN 80-969554-0-3.
- SIMON, Denys. Komunitární právní řád. Praha: ASPI, 2005. ISBN 80-7357-114-5.
- TOMÁŠEK, Michal, Vladimír TÝČ, Jiří MALENOVSKÝ, et al. Právo Evropské unie. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-184-7

- TRIDIMAS, Takis. The general principles of EC law. Oxford: Oxford University Press, 2000. Oxford EC law library. ISBN 0-19-829932-x.
- TÝČ, Vladimír. Zásady pro aplikaci práva ES v členských státech. EMP, Utrecht, Praha: Stichting EMP, Nadace EMP, 1999. ISSN 1210-3977.
- SIMON, Denys. Komunitární právní řád. Praha: ASPI, 2005. ISBN 80-7357-114-5.

Odborné články

- AHTEENSUU, Marko. Defending the precautionary principle against three criticisms. V publikaci: TRAMES, 2007, 11 (61/56), 366-381.
- BOEHMER CHRISTIANSEN, Sonja: The Precautionary Principle in Germany – Enabling Government. V publikaci: O'RIORDAN, Tim, CAMERON James (eds.). Interpreting the Precautionary Principle, eds. O. London, May 1994, 31-60.
- David P. Currie, "Air Pollution Control in West Germany," 49 University of Chicago Law Review 355 (1982).
- Garnett, K. and Parsons, D. J. (2017), Multi-Case Review of the Application of the Precautionary Principle in European Union Law and Case Law. Risk Analysis, 37: 502-516. doi:10.1111/risa.12633
- RECUERDA, Miguel A. Dangerous interpretations of the precautionary principle and the foundational values of European Union Food Law: Risk versus risk. V publikaci: Journal of Food Law and Policy, Vol. 4, No. 1, 2008.
- SUNSTEIN, Cass R. The Paralyzing Principle: Does the Precautionary Principle Point us in any Helpful Direction? V publikaci: Regulation, Winter 2002-2003, The Cato Institute, 25, 32-37.

Mezinárodní smlouvy

- Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie 2012/C 326/01
- Sdělení č. 89/2005 Sb.m.s., o sjednání Cartagenského protokolu o biologické bezpečnosti k Úmluvě o biologické rozmanitosti, Ministerstva zahraničních věcí
- Protokol o registrech úniků a přenosů znečišťujících látek - Prohlášení, 22006A0204 (01).

- Sdělení č. 109/2003 Sb.m.s., o Montrealském protokolu o látkách, které poškozují ozonovou vrstvu, Ministerstva zahraničních věcí.

Právní předpisy

- Consolidated version of the Rules of Procedure of the Court of Justice of 25 September 2012.
- Nařízení Komise (ES) č. 606/2009 ze dne 10. července 2009 , kterým se stanoví některá prováděcí pravidla k nařízení Rady (ES) č. 479/2008, pokud jde o druhy výrobků z révy vinné, enologické postupy a omezení, která se na ně použijí (Úř. věst. L 193, 24.7.2009, s. 1—59).
- Nařízení Komise (ES) č. 253/2006.
- Nařízení Komise č. 36/2005.
- Nařízení Komise (ES) č. 1041/2006 ze dne 7. července 2006.
- Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 178/2002 ze dne 28. ledna 2002, kterým se stanoví obecné zásady a požadavky potravinového práva, zřizuje se Evropský úřad pro bezpečnost potravin a stanoví postupy týkající se bezpečnosti potravin.
- Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1829/2003 ze dne 22. září 2003 o geneticky modifikovaných potravinách a krmivech.
- Nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 999/2001.
- Nařízení Rady (EU) č. 1367/2014.
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/14/ES ze dne 8. května 2000 o sbližování právních předpisů členských států týkajících se emisí hluku zařízení, která jsou určena k použití ve venkovním prostoru, do okolního prostředí (Úř. věst. L 162, 3.7.2000, s. 1—78).

Judikatura

- Judgment of the Court (Sixth Chamber) of 24 November 1993. Etablissements Armand Mondiet SA v Armement Islais SARL. Case C-405/92.

- Judgment of the Court of 5 February 1963. NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos v Netherlands Inland Revenue Administration. Reference for a preliminary ruling: Tariefcommissie - Netherlands. Case 26-62.
- Judgement of the nternational Court of Justice dated 25September 1997 in Case concerning the Gabčíkovo-Nagymaros Project (Hungary v. Slovakia).
- Rozsudek Soudního dvora ze dne 11. července 1985. (Věc 137/84).
- Rozsudek Tribunálu – žaloba pro porušení smlouvy – Francie v. Komise. Věc T-257/07.
- Rozsudek Tribunálu (sedmého senátu) ze dne 5. května 2015. Petropars Iran Co. a další v. Rada Evropské unie. Věc T-433/13.
- Rozsudek Soudního dvora ze dne 11. července 1985. Státní zastupitelství proti Robertu Heinrichu Maria Mutschovi. Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce: Cour d'appel de Liège - Belgie. Věc 137/84.
- Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 31. května 2005. - Synetairismos Farmakopoion Aitolias & Akarnanias (Syfait) a další proti GlaxoSmithKline plc a GlaxoSmithKline AEVE. - Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce: Epitropi Antagonismou - Řecko.Věc C-53/03.
- Rozsudek Soudního dvora (čtvrtého senátu) ze dne 11.července 2013, Věc C-601/11.

Ostatní:

- CACCAVELLO, Giovanni. Ogm, il grande paradosso delle politiche agricole europee [online]. 2017 [cit. 2018-06-28]. Dostupné z: http://www.econopoly.ilsole24ore.com/2017/10/06/ogm-politiche-agricole-europee/.
- Nobel winners slam Greenpeace for anti GM campaign [online]. 2017 [cit. 2018-06-28]. Dostupné z: https://www.theguardian.com/environment/2016/jun/30/nobel-winners-slam-greenpeace-for-anti-gm-campaign.
- POSPÍŠILOVÁ, Marta. Zrychlené testy pro dohled nad BSE u skotu a TSE u ovcí a koz [online]. [cit. 2018-06-28]. Dostupné z: http://www.bezpecnostpotravin.cz/zrychlene-testy-pro-dohled-nad-bse-u-skotu-a-tse-u-ovci-a-koz.aspx

- Sdělení Komise o zásadě předběžné opatrnosti (KOM(2000) 1 v konečném znění ze dne 2. února 2000) (dostupné na http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:l32042&from=CS&isLegissum=true).

- Sdělení Komise – Plán boje proti TSE- KOM/2005/0322.

- The Precautionary Principle Asks "How Much Harm Is Avoidable?" Rather Than "How Much Harm Is Acceptable?". Home Page | Truthout [online]. Copyright ©2018 Truthout [cit. 28.06.2018]. Dostupné z: https://truthout.org/articles/the-precautionary-principle-asks-how-much-harm-is-avoidable-rather-than-how-much-harm-is-acceptable/.

- The Wingspread consensus Statement on the precautionary Principle.Překlad autora.dostupné online na http://sehn.org/wingspread-conference-on-the-precautionary-principle/ .

- WORLD COMMISSION ON THE ETHICS OF SCIENTIFIC KNOWLEDGE AND TECHNOLOGY (COMEST). The Precautionary Principle. United Nations Educational, 2005, s. 13-14.

Seznam obrázků a tabulek

Seznam obrázků

Obrázek 1: Počet zmínění principu předběžné opatrnosti v periodikách 5

Seznam tabulek

Tabulka 1: Princip předběžné opatrnosti v mezinárodních smlouvách 4
Tabulka 2: Prameny primárního práva 11
Tabulka 3: Výzkum doktorky Garnett a doktora Parsonse 37